

ТМ	Г. XXX	Бр. 2	Стр. 233 - 241	Ниш	април - јун	2006.
----	--------	-------	----------------	-----	-------------	-------

UDK 94(497.11)"1902"
316.422(497.11)"1902"

Оригинални научни рад
Примљено: 26.01.2006.

Славиша Недељковић
Филозофски факултет
Ниш

СТАРА СРБИЈА И ТУРСКЕ РЕФОРМЕ (Турски реформни програм из 1902. године)

Резиме

Почетком XX века Отоманска Царевина је под својом влашћу још увек држала значајан део Балканског полуострва. Од свих провинција европске Турске, Стара Србија се налазила у најтежој ситуацији. То је била област у којој је царовала анархија, земља у којој је закон писан арбанашким оружјем. Да би спречила евентуалну реформну акцију великих сила које више нису могле равнодушно да посматрају страдање српског народа у Старој Србији, Турска је крајем 1902. године објавила свој реформни програм. Ове реформе требало је да заведу ред, сузбију анархију и поправе положај хришћана у европском делу Турске. Громогласно најављиване, оне су се, пак, завршиле пре него што су и започеле. Тврд непопустљив анти-реформски став косовско-метохијских Арбанаса и потпуна незаинтересованост турских локалних власти око њиховог спровођења, довеле су до њиховог брзог краха.

Кључне речи: Стара Србија, српски народ, Турска, Порта, Арбанаси, реформе, велике силе, зулуми

Грчко-турски рат, до којег је дошло 1897. године, поново је, после завршетка Велике источне кризе (1878), привукао пажњу великих сила на положај хришћанског становништва у европском делу Турске. Међу муслиманским становништвом широм Отоманске империје избија велико антихришћанско расположење. Посебно је било тешко у Старој Србији у којој су се, као главни елемент нереда, експонирани косовско-метохијски Арбанаси. Расплет критске кризе и најава нових подела турских територија брзо су распалили ратничко расположење Арбанаса. Да би показали своју оданости Турској и султану, у турску војску је, за веома кратко време, ступило око 10.000 арбанашких добровољаца. Ратна опасност ојачала је њихов

ТМ Г. XXX Бр. 2 Стр. 233 - 241 Ниш

април - јун 2006.

UDK 94(497.11)"1902"

316.422(497.11)"1902"

Оригинални научни рад

Славиша Недељковић

Примљено: 26.01.2006.

Филозофски факултет

Ниш

СТАРА СРБИЈА И ТУРСКЕ РЕФОРМЕ

(Турски реформни програм из 1902. године) Резиме

Почетком XX века Отоманска Царевина је под својом влашћу још увек

држала значајан део Балканског полуострва. Од свих провинција европске Тур-

ске, Стара Србија се налазила у најтежој ситуацији. То је била област у којој је

царовала анархија, земља у којој је закон писан арбанашким оружјем. Да би

спречила евентуалну реформну акцију великих сила које више нису могле рав-

нодушно да посматрају страдање српског народа у Старој Србији, Турска је кра-

јем 1902. године објавила свој реформни програм. Ове реформе требало је да за-

веду ред, сузбију анархију и поправе положај хришћана у европском делу Тур-

ске. Громогласно најављиване, оне су се, пак, завршиле пре него што су и запо-

челе. Тврд непопустљив анти-реформски став косовско-метохијских Арбанаса и

потпуна незаинтересованост турских локалних власти око њиховог спровођења, довеле су до њиховог брзог краха.

Кључне речи: Стара Србија, српски народ, Турска, Порта, Арбанаси, реформе, велике силе, зулуми

Грчко-турски рат, до којег је дошло 1897. године, поново је, после завршетка Велике источне кризе (1878), привукао пажњу ве-

ликих сила на положај хришћанског становништва у европском делу

Турске. Међу муслиманским становништвом широм Отоманске им-

перије избија велико антихришћанско расположење. Посебно је било

тешко у Старој Србији у којој су се, као главни елемент нереда, екс-

понирали косовско-метохијски Арбанаси. Расплет критске кризе и

најава нових подела турских територија брзо су распалили ратничко

расположење Арбанаса. Да би показали своју оданости Турској и

султану, у турску војску је, за веома кратко време, ступило око 10.000 арбанашких добровољаца. Ратна опасност ојачала је њихов

ионако јак муслимански фундаментализам и идентификацију са ин-

тересима турске државе. Њихови башибозлучки одреди продрли су

дубоко у Тесалију, пљачкајући и палећи грчка села. Захваљујући њи-

ма, турска војска је успела да за веома кратко време сломи грчки от-

пор и ратни сукоб реши у своју корист.¹ После склапања примирја, Арбанаси се са новим оружјем, добијеним од турских власти, враћа-

ју у Стару Србију и одмах почињу да нападају своје српске суседе.

Турске власти их нису разоружале, јер се тада на Порти сматрало да

су Арбанаси правоверни муслимани, који ће једини бити стању да

успешно одбране северне границе Царевине од евентуалног војног

напада Србије. На двору султана Абдула Хамида II са великим се

симпатијама гледало на Арбанасе. Они су сматрани за одане подани-

ке, те је султанова лична гарда углавном била састављена од Арбана-

са. Чињеница да су се налазили у повлашћењом положају у Турској, као и то да су се о њихово пријатељство отимале Аустро-Угарска и

Италија, развиле су код Арбанаса велико самопоуздање и необузда-

ност у односу према српском становништву у Старој Србији.² Треба-

ло је да Арбанаси у политичким плановима Беча одиграју значајну улогу. Да би Аустро-Угарска могла несметано да делује међу Арбанасима у Старој Србији, морала је да сузбије утицај Русије и околних балканских држава на овај део турске царевине. Промена спољно-политичког курса Русије и пребацивање тежишта њене политике са Балкана на Далеки Исток, ишло је на руку аустро-угарској балканској политици. Маја 1897. године Двојна монархија и Русија потписују тајни споразум о одржању *statusa quo*-а на Балкану.³ Овај споразум помогао је Бечу да избегава мешање осталих европских сила у послове везане за подручје европске Турске, коју је Аустро-Угарска сматрала својом интересном сфером. Користећи се овим споразумом, Аустро-Угарска је живо настојала да појача свој утицај у Старој Србији, северозападној Македонији и Албанији.⁴ Не штедећи новац, Аустро-Угарска стиче јака упоришта међу арбанашким главарима на Косову у Метохији. Најпознатији међу њима били су Хаџи Мула Зека и Риза-бег Круезиу из Ђаковице. Да би одобрвољила поглаваре арбанашких фисова, Аустро-Угарска их је обасипала поклонима и новцем. Тако је, према писању руског листа "Новое

времја", за пропаганду међу Арбанасима и исплату корумпираних арбанашких главара, Аустро-Угарска годишње издвајала између пет и шест милиона круна.⁵

1 *Косово и Метохија у српској историографији*, Београд, 1989, стр. 250-251.

2 Владимир Ћоровић, *Односи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку*.

3 *Косово и Метохија у српској историји*, стр. 250.

4 Ђорђе Микић, *Аустро-Угарска и Младотурци 1908-1912*, Бањалука, 1983, стр. 21.

5 *Косово и Метохија у српској историји*, стр. 257-258.

235

Реформе, коју су турски султани за време "Танзимата" спроводили у царевини, нису много побољшале положај хришћанског ста-

новништва у Турској. Хатишерифом од Гилхане, донетим 3. новемб-

ра 1839. године, свим султановим поданицима гарантовала се сигур-

ност живота, части и имовине. Овај хатишериф, који је саставио је-

дан од највећих поборника "Танзимата", Мустафа Решид, а потписао

султан Махмуд II, предвиђао је и утврђивање новог начина одређи-

вања и убирање пореза.⁶ Једнакост и реформе у Отоманској импери-

ји гарантовао је и царски декрет од 4. фебруара 1856. године. Њега је

учи Париске мировне конференције, којом се завршавала криза у-

чи Кримског рата, донео султан Абдул Меџид I.⁷ Све реформе које је

Турска спроводила кроз читав XIX век, а које су се односиле на уво-

ђење стајаће војске, јачање чиновничког апарата, оснивање грађанс-

ких судова, преуређење пореског система, нису ни мало поправиле

положај и олакшале живот хришћанском становништву у европском

делу Турске. Главни циљ ових реформи био је јачање централне вла-

сти, а не давање политичких и економских повластица хришћанским

народима који су живели у Отоманској империји. Најзад, реформе

које су се спроводиле у Турској, нису мењале традиционалне еко-

номске односе, нити су решавале аграрно питање. Напротив, у току

спровођења турских реформи у првој половини XIX века, највећи

део српских сељака у Старој Србији био је претворен у чифчије.

Турска царевина је реформе најављивала или уочи великих криза

или их је вршила као последицу криза које би је погодиле. Начела

које је Турска у својим царским декретима прокламовала, остајала су

неостварена и неизвршена, а тамо где би се нешто и почело, обично

би се стало, јер је читав овај покрет реформи задржавао у себи феу-

далне односе.⁸ Због сталних сукоба и немира који су кроз читави

XIX век потресали европски део Турске, велике европске силе су са

великом пажњом пратиле сва збивања која су се дешавла у Отоман-

ско царевини. У зависности од прилика и сложености ситуације, ве-

лике силе би појединачно или удружено деловале на Турску. Спо-

љашњи и унутрашњи притисак на Отоманску царевину био је двојак.

С једне стране, он се огледао у појачаној политичко-дипломатској

активности великих сила на Порту. Велике европске силе нису желе-

ле да ремете постојеће стање у Отоманској царевини. То је значило

да су оне биле за међународно одржавање политичког *statusa quo*-а у

Турској, али и за реформе, које би поправиле положај потлаченог

хришћанског становништва које је на почетку XX века, као и неко-

6 Joseph von Hammer, *Historija turskog (osmanskog carstva)*, III knjiga, Zagreb, 1979, str. 335-336.

7 Isto, str. 419.

8 Јагош К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина, 1969, стр. 11.

лико векова раније, још увек било ограничених грађанских права и

жртва верске нетолеранције. С друге стране, унутрашњи притисак на

Турску односио се на друштвено-политичко и национално-културно

деловање балканских народа (Срба, Арбанаса, Грка и Цинцара). То

је значило да се код припадника ових балканских народа осећала те-

жња да се, уз ослободилачке покрете и своје националне програме, што више ослободе стега турског државног система.⁹

Немирно стање у европском делу Турске привукло је 1902. године пажњу великих сила. Акције бугарских наоружаних чета, дело-

вање комитета у Македонији, политичко стање у Србији и Грчкој, по-

крети међу Арбанасима у Старој Србији, као и опасност од избијања

великог ратног сукоба у Македонији и могућих казнених мера турске

војске, стварало је погодно тло за за избијање велике политичке кризе

на Балканском полуострву.¹⁰ Занимање европских сила за спровођење

реформи у Турској изазивало је забринутост у Цариграду. На Порти се

осећао страх од неких дубљих промена до којих је могло да дође, уко-

лико би се спровеле реформе, па је турска страна више пута истицала

да неће дозволити мешање европских држава у своје унутрашње ства-

ри.11 Да би предухитрио реформни план великих сила, нарочито Аус-

тро-Угарске и Русије, које су по члану 23. Берлинског уговора имале

право заштите хришћанског становништва у Турској, султан Абдул

Хамид II је у новембру 1902. године објавио реформни програм.

Турски реформни план предвиђао је следеће: – жандармерија ће бити састављена од хришћана и муслимана, према броју локалног становништва и према локалним потребама; – валија ће се старати о унапређењу пољопривреде, трговине и

изградњи саобраћајне мреже; – систем опорезивања остаје и даље исти; – сваки вилајет ће добити по једног кајмакама у вилајетском

центру за административне послове; – основаће се грађански судови састављени од хришћана и муслимана;

– установиће се звање главног инспектора за сваку провинцију европске Турске;

– именоване се комисија од четири члана која ће вршити контролу над радом валије и главног инспектора у духу реформи.¹²

9 Владимир Стојанчевић, Дипломатска трвења конзула великих сила у Скопљу

за утицај на тамошње Арбанасе католике почетком XX века, *Историјски часо-*

пис, XVIII, Београд, 1971, стр. 329.

10 Михаило Војводић, *Србија у међународним односима крајем XIX и почетком*

XX века, Београд, 1988, стр. 417.

11 Исто, стр. 426.

12 Емин Плана, Народи Косова према реформама у Турској од 1902-1904, *Исто-*

ријски часопис, зборник радова, књ. 1, Београд, 1976, стр. 289.

На челу рефомне акције Турске стајао је Хусеин Хилми-паша.

Турске реформе требало је да испуне два задатка: да побољшају по-

ложај хришћана у Царевини и да ограниче самовољу појединих чи-

новника у турском државном апарату (администрацији, финансиј-

ским установама, судству).

Турске реформе омогућавале су хришћанима ступање у полицијску и жандармеријску службу. Ова одредба турских реформи и-

азвала је велико противљење Арбанаса муслимана, који су у увође-

њу хришћана (Срба) у жандармерију и полицију видели опасност за

свој повлашћени положај у Косовском вилајету. Муслимани, а пре

свега Арбанаси, нису могли да се помире са чињеницом да би прога-

њање појединих арбанашких качака, који су вршили свакодневне зу-

луме над српским становништвом, сада могло да се врши од стране

српских заптија.¹³ Султанова ирада о реформама побудила је интере-

совање балканских држава и великих европских сила. Србија и Црна

Гора желеле су да се у Турској уведу реформе, јер су у њима виделе

једини легитимни начин којим би поправили или бар ублажили по-

ложај српског народа у Старој Србији. Од 1898. године, Србија је ви-

ше пута подносила дипломатске ноте Високој Порти у којима је тра-

жила спровођење енергичних мера, које би завеле ред и сузбиле

анархију која је царовала у Старој Србији. Августа 1902. године Ср-

бија је, уз дипломатску подршку Црне Горе, затражила од Турске да

се у Старој Србији спроведе правилна и једнака примена закона за

све народе и да се престане са политичким повлађивањем Арбанаси-

ма. Порти је предложено да се Арбанаси разоружају или да се, уко-

лико се то не учини, и Србима да право да могу слободно да носе

оружје. Предложено је да се појачају сви турски гарнизони стацио-

нирани у местима са мешовитим српско-арбанашким становниш-

твом, као и да се уклоне сви корумпирани чиниовници. Ове мере, ко-

је су предложиле српска и црногорска влада, имале су подршку Ру-

сије, јер нису реметиле основе *statusa quo*-а који је она поставила са

Аустро-Угарском 1897. године.¹⁴ Мере које је Србија предлагала

имале су практично карактер реформи. Србија није била за спрово-

ђење радикалних мера према Турској, па се слободно може рећи да

је на почетку XX века она била држава која је на Балкану најмање

реметила постојеће стање и угрожавала мир.¹⁵ За разлику од Србије, Бугарска је захтевала радикалне реформе, чији би циљ био стварање

аутономне Македоније, коју би Бугарска првом згодном приликом

анектирала, као што је то већ раније урадила са Источном Румели-

јом. Ставови великих сила према у Турској били су углавном подре-

13 Владимир Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804-1912*, Нови Сад, 1994, стр. 241.

14 *Косово и Метохија у српској историји*, стр. 262-264.

15 Владимир Ћоровић, *наведено дело*, стр. 11.

ђени њиховим политичким и економским интересима. Енглеска је

захтевала да се уведу судске, административне и финансијске рефор-

ме, како би се поправио положај хришћана у Турској, а самим тим

обезбедио мир у том делу Европе. Француска је због очувања својих

политичких и економских интереса била за очување *statusa quo*-а на

Балкану.¹⁶ Немачка је била против увођења реформи. Тако је већ

крајем октобра 1902. године, када је увођење реформи у европском

делу Турске бивало све извесније, немачки цар Виљем изјавио "да ће

Немачка учинити све да ове бесмислене планове отклони".¹⁷ Иако је

Аустро-Угарска начелно била за увођење реформи у Турској, поједи-

ни потези њене дипломатије говорили су сасвим супротно. Аустро-

Угарска је у почетку прихватала идеју да се реформе уведу у Алба-

нији и у крајевима где је било већих арбанашких насеља, али је, по-

том, овај предлог одлучно одбила. Аусто-угарски посланик у Цари-

граду, барон Каличе, дуго није хтео да потпише руски предлог ре-

форми због једне назнаке у којој се Порти скретала пажња на тежак

положај хришћана у Старој Србији и где се тражило предузимање

енергичнијих мера против Арбанаса. За аустро-угарског посланика

Каличеа, писао је руски амбасадор Зиновљев, "не постоје арнаутски

зулуми, јер се ови зулуми не врше над католицима – који као и Ар-

наути иду сербез под оружје и уживају сва права – него над право-

славним Србима, с којима се поступа као са неправном рајом".¹⁸

Због тога се Зиновјев 21. децембра 1902. године жалио француском

амбасадору у Цариграду Бапсту, како је аустро-угарско посланство у

Цариграду, иначе предусретљиво за питања која се тичу Македоније, изразито против свега што би могло да измени постојеће стање у

Старој Србији.¹⁹ Став Русије према реформама био је тај да се Порта

уз немењање политичког *statusa quo*-а на Балкану, мора натерати да

заведе ред у својим европским вилајетима, као и да поправи положај

својих хришћанских поданика.²⁰ Аустро-угарска дипломатија је доб-

ро знала право стање ствари у Старој Србији. Тако се, у писму аус-

тро-угарског посланика у Цариграду барона Каличеа од 4. фебруара

1903. године, упућеном грофу Голуховском, истиче да "испади који

Арнаути себи врло често чине према хришћанима, као и недела која

свакодневно стварају, представљају, један су од главних разлога не-

срећног стања које влада у вилајету".²¹ Поједине аустро-угарске ди-

16 Емин Плана, *наведено дело*, стр. 288

17 Јован М. Јовановић, *Борба за народно уједињење*, Београд 1938, стр. 11.

18 Владимир Ћоровић, *наведено дело*, стр. 25.

19 *Исто*, стр. 26.

20 Емин Плана, *наведено дело*, стр. 302.

21 К. У. К. *Ministerium des aussern, diplomatische aktenstuke uber die reformaktion in mazedonien 1902/1906.*, Wien, Druck der K.K. hof. Und staatdruckere 1906., Док.

Број 5. Константнуинопољ, 4 фебруар 1903. године.

пломате радиле су чак и отворено против реформи. Тако је у самом

аустријском Министарству спољних послова аустријски дипломата

Мереј, августа 1902. године, говорио у поверењу немачком отпра-

нику послова да он није присталица реформи и да би за Порту било

најбоље када би, у интересу политике *statusa quo*-а, задржала своје

старе системе. Том приликом, Мереј је немачком дипломати изјавио

да он у том правцу чак утиче и на министра грофа Голуховског, који

је више осетљив на вести о немирима и злочинима који се врше над

хришћанима у европском делу Турске.²² Аустро-Угарска је у то вре-

ме имала доста неповољан став према Србији и српском народу. Ср-

би су у политичким круговима Беча сматрани једином великом смет-

њом и озбиљном препреком на које је Аустро-Угарска могла да наи-

ђе у свом планираном походу ка Солуну. Још је 1879. године немач-

ки канцелар Бизмарк говорио како Србија и Црна Гора представљају

непосредну опасност и камен спотицања на путу Аустрије.²³ У скла-

ду са тим, Аустро-Угарска је са великом пажњом пратила сваки ди-

пломатски потез Србије, док је свако самосталније држање Србије

изазивало опомене и претње. Тако је гроф Голуховски 6. јануара

1901. године у разговору са грофом Ајленбургом (немачким посла-

ником у Бечу), изјавио "ми ћемо просто придавити Србију, ако дође

до чега озбиљног на Балкану и Србија се можда усуди да води друк-

чију политику од оне коју ми хоћемо".²⁴ Овакав став Беча био је при-

сутан и у аустријској штампи. Тако су, на пример, бечки листови, из-

вештавајући о догађајима у Старој Србији, у насловима редовно ис-

тицали да се ради о догађајима из Албаније, стварајући тако код сво-

јих читалаца утисак да у овој турској провинцији живи искључиво и

само арбанашко становништво.²⁵ Истовремено су аустријски листо-

ви, а све у служби своје државне политике, користили сваку прилику

не би ли нашли оправдање за необуздане арбанашке поступке. Ко-

ментаришући убиство руског конзула Шчербине од стране Арбанаса

у Митровици, бечка штампа је почетком априла 1903. године писала

да се силом "неће скршити отпор храбрих и дивљих синова албанс-

ких Алпа и да је, стога, за ствар корисније дипломатисање са њима".

По писању аустријских новина, турска акција разоружавања значила

би исто "што и рат за подјармљивање Арбанаса".²⁶

Турски рефорни програм предвиђао је формирање реформне комисије, за чијег је главног инспектора био наменован дотадашњи

јемени валија, Хусеин Хилми-паша. Он је имао велика овлашћења

22 Владимир Ћоровић, *наведено дело*, стр. 29.

23 Исто, стр. 37.

24 Исто, стр. 17.

25 *Косово и Метохија у српској историји*, стр. 263.

26 Владимир Ћоровић, *наведено дело*, стр. 29.

240

и за свој рад је директно одговарао султану.²⁷ Комисија за реформе, одређена из Цариграда, стигла је у Скопље 12. децембра 1902. годи-

не и одмах отпочела са радом на спровођењу реформи. Хилми-паша

је образовао две комисије. Једна комисија требало је да се бави суд-

ским реформама, а друга реформисањем полицијске и жандармериј-

ске службе.²⁸ На ужем подручију Старе Србије, у Приштини, образо-

вана је комисија на чијем се челу налазио Теки-паша. Ова комисија

је требало да изврши најтежи задатак – да убеди Арбанасе, тврдо-

корне противнике реформи кроз читави XIX век, да прихвате султа-

нову ираду о реформама. У том смислу, службени лист Косовског

вилајета "Косово" штампао је на турском, бугарском и српском јези-

ку текст реформи и позивао становништво да се покорава царским

заповестима.²⁹ Једна од одредби турског реформног плана, предвиђа-

ла је стварање жандармерија састављених од хришћана и муслима-

на, сразмерно броју локалног становништва и у складу са локалним

потребама. Реорганизована жандармеријска служба Косовског вила-

јета требало је, према изјави Хусеин Хилми-паше, да има 2.800 љу-

ди, од којих је 20% требало да буду хришћани. Број полицајских чиновника требало је да износи 202-оје људи. Приштински гарнизон константно би имао 560 заптија (жандарма), од којих би 122 били хришћани. По центрима појединих санџака Косовског вилајета, осниване су комисије за одређивање пореза на приход, затим комисије које су требале да изврше преглед нуфуза итд. Ове комисије, које су турске власти оснивале уз велики публицитет, дале су јако мало позитивних резултата. Објављивање турских реформи изазвало је велико незадовољство Арбанаса у Старој Србији. Од половине јануара 1903. године, отпочеће њихово комешање које ће прерасти у велики анти-реформни покрет.³⁰ Овај покрет кулминираће крајем марта 1903. године нападом Арбанаса на Митровицу и убиством руског конзула Григорија Шчербина.³¹ Саме турске власти, и поред свега прокламованог, нису биле ни мало заинтересоване за спровођење ових реформи. Турским реформама из 1902. године смењивање старих (корумпираних) и постављање нових судских чиновника извршено је само делимично. Систем кулука и опорезивања остао је исти, док о променама у аграрним односима и начину прикупљања

десетка није било ни речи. Због тога се реформе из 1902. године ни-

су разликовале од реформи датих Гилханским хатишерифом из 1839.

године.³² Реформе су биле више административне него политичке и

27 Емин Плана, *наведено дело*, стр. 221.

28 *Косово и Метохија у српској историји*, стр. 264.

29 Владимир Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804-1912*, стр. 221.

30 АС. МИДС. ППО. 1903., ред Р/1,Ф-VIII, пов.но. 47, Приштина, 17. фебруара 1903.

31 Исто, пов.но. 106, Приштина, 10. априла 1903.

32 Емин Плана, *наведено дело*, стр. 289

економске природе и оне нису испуниле свој циљ – побољшање по-

ложаја хришћанског (српског) становништва у Старој Србији. Илу-

зорно је било очекивати да ће примање Срба у жандармерију попра-

вити положај српског народа у Старој Србији. Напротив, многе срп-

ске заптије су, зато што су Срби, често долазиле под нишан Арба-

наса, нарочито у пећком и призренском санџаку. Многи српски жан-

дарми били су побијени, а да њихове убице нису никада пронађене и

кажњене.³³ Преостале српске заптије биће за време анти-

реформног арбанашког покрета у пролеће 1903. године силом разоружане и ис-

теране из службе.³⁴

Радам Хусеин Хилми-паше и турских реформних органа нису биле задовољне велике европске силе. Турским властима се нарочито

замерало то што овим реформама није учињено никакаво побољшање у

јавној безбедности. Због тога су велике силе направиле сопствени про-

грам реформи, са намером да их спроведу у европском делу Турске.

Slaviša Nedeljković, Niš

ANCIENT SERBIA AND TURKISH REFORMS

(Turkish Reform Program from 1902)

Summary

At the beginning of the 20th century, the Ottoman Empire had still occupied a substantial part of the Balkan Peninsula. Of all the provinces of European Turkey, ancient Serbia was in the most difficult position. It was the territory plunged into anarchy, and the country where laws were enforced with Albanian weapons. In order to prevent possible reform actions of the great powerful countries that could no longer sit on the fence witnessing the sufferings of Serbs in ancient Serbia, Turkey proclaimed their reform program at the end of 1902. These reforms were to establish law and order, root out anarchy and improve the position of Christians in the European part of Turkey. Announced with a bang, they were, however, nipped in the bud. The unyielding anti-reformist stance of the Albanians from Kosovo and Metohija and the utter indifference of Turkish local authorities concerning the enforcement of reforms brought about their rapid breakdown.

Key Words: Ancient Serbia, Serbian People, Turkey, The Porte Albanians, Reforms, Great Powers, Oppression

33 AC. МИДС. ППО. 1907, ред 588, бр. 1672 Цетиње 17 марта 1907.

34 Исто, 1903., ред Ф/8, пов. но 70, Приштина 11 марта 1903-